

Psikolojik İnceleme:

KARAKTERİN OLUŞMASI VE SEVGİ

Bir kimya fabrikasında çalışan 25 yaşındaki bir kız intihar ediyor, sebep: mutsuz aşk. Aynı akşam olaydan biraz önce sevdiği adam onu terketmiş bulunmaktadır. Bu olay karşısında insanların davranışları birbirine benzemez. Bazıları kızı acımayacak ve onu aptal bulacaktır, bu, çocukların sert yetiştirilmesini savunan görüştür; diğerleri kızı acıyacaktır, bu da duygulara değer veren ve çocukların döğüşçü değil, iyi insan olarak yetiştirilmesini uygun bulan görüştür.

İSPARTA'NIN ÖZLEMİNİ DUYAN GÖRÜŞ

Stefan Zweig'in ünlü romanı "Kalbin Sabırsızlığı" nı hatırlarsınız, romanın kadın kahramanı Edith sonunda karşılık göremediği aşkı yüzünden intihar eder. Ben Edith'e acımadım. Zweig'i suçlamak istemiyorum, o beni ağlatmak için elinden geleni yapmış ve onun zamanında pekçok yastık ıslanmış olmalı. Fakat genç aşıkaların hazin sonu beni etkilemiyor. Ben 20. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan ve çocukluğundan beri kahramanlara hayranlık duymuş bir insanım. Edith'e gelince, o herşeyin bugünkünden farklı olduğu bir çağda yaşıyordu, 20. yüzyılın başlarında kadınlar henüz bütün haklarından mahrumdu. Bence çocuklarımızı çok yumuşak büyütüyoruz, onlara acı çektirmemek içgüdümüze fazla kapılıyoruz, onların yarınını döğüşçüleri olduğunu unutmuşa benziyoruz. Çocuklarımıza kendini savunmayı, sertliği ve hatta gerekirse kalpsiz olmayı öğretemeliyiz. Aşk yüzünden intihar etmek zayıf bir ruhu ve hayattaki ilgilerin azlığını gösterir. Bu, hayatta sık rastladığımız bencilliklerden ancak bir tanesidir. İsteddiği okula giremeyen bir kız evini terkedebilir, çocuğu olur ninesine baktırır. Oyuncakçı dükkânlarında beş-altı yaşlarındaki yumurcakların vırlaması beni deli eder: "Anne, bana şunu al. Baba, bunu isterim, mutlaka o benim olmalı!". Oyuncak alınmazsa çocuk kıyameti koparır ve sonunda dediklerini yaptırır. 25 yaşında görülecek trajedinin temelleri atılmıştır bile... Bence kızımın cesur, yılmaz ve döğüşçü olmasını isterim. Benim için

diğer erdemler ikinci plandadır. Kızım hergün eve yara bere içinde döner, daha ilk bakışta duygusal bir kız olmadığı belli olur. Yalnız canımı sıkan birşey var: 11 yaşında olmasına rağmen hâlâ televizyonda ençok çizgi filmleri seyrediyor, eğer en sevdiği kahraman Voynich'in Atsineği (Gadfly) romanında yarattığı tip olsaydı daha mutlu olurum. Toplumda pekçok cesur insan yanında mızımız ve egoist olanlar da var hâlâ, oysa bunlar geçmişte kalmalıydı. Sonuç olarak şunu söylemek isterim, gençliği şu fikre alıştırmalıyız: ilerde sizi mücadele bekliyor.

SEVGİ EN YÜKSEK ERDEMLERDEN BİRİDİR DİYEN GÖRÜŞ

Bir mücadele veren insanın mutlak zalim olması mı gerekir? Birçok harp kahramanlarında zalimliğin zerresine rastlanmamıştır. Zulme harpte bile gerek yoktur. Düşman karşısında gevşememekle zalim olmak tamamen farklı şeylerdir. Gerçekte düşmana zulüm uygulayan ordular harbi daima kaybetmişlerdir. İkinci Dünya Harbi kaçınılmazdı, fakat bu harp biz insanları "kurt"lara döndürmedi. 1940'larda Ruhr, Kolonya vs.'ye bombalar düşerken karartma uygulanan birçok başka ülkelerin kentlerinde hâlâ konser salonlarında Bach ve Beethoven çalınıyordu. Duygusal olabilmek ve aşk insanlara özgü en yüksek erdemlerdendir. Örneğin Charlie Chaplin'in filmlerini alalım, bu filmlerin çoğu duygusaldır ve hatta ağlatabilir. Chaplin'e dökülen gözyaşları mı? Bu yaşlar temiz bir kalbin ve asil bir ruhun işaretidir. Unutmayalım ki bu "duygusal gözyaşları" onun Büyük Diktatör filmini çevirmesine engel olmamıştır, bir de engel olmamıştır diyorum, bu gözyaşları onun ömrü boyunca barış ve ilerleme yolunda cesur bir savaşçı olmasına yardım etmiştir. Bu gözyaşları o çağın hüznünü, heyecanlarını, kara mizahını ve öfkesini aksettiriyordu. Nazik ve duygusal insanlar da güçlü ve cesur savaşçılar olabilirler. Nazik ve duygusal olmak irade zayıflığı ile karıştırılıyor, oysa bunlar çok ayrı şeylerdir. Nazik ve duygusal olmak

"savaşçı" bir ruh taşımaya ve kuvvetli bir iradeye engel değildir. Ne yazık ki bazı ülkelerde hâlâ "sert adam" ideali yaşıyor. Oysa bugün herzamandan çok tutarlı, inançlı, ahlâklı ve hem hassas hem de sorumluluk taşıyan ruhlarla ihtiyaç vardır. Gönüllü olarak yol yapımında çalışan gençlerin son moda gömlekler giymeleri onların yaptığı işi küçültmez. Gençlerin kendi arabaları olmasını istemeleri de doğaldır ve bunlarda antisosyal bir taraf yoktur. Yarının gençleri uzay gemilerinde "anti-dünya"yı keşfetmekle cesaretlerini gösterecektir. Hiçbir zaman çocuğu serde büyütür gibi yetiştirelim demedim, fakat herşeyi kas gücüne ve kaba kuvvete indirgemek ve insanların değerini aldıkları yara ve berelerle ölçmek çok yanlıştır. Ya böyle bir eğitim sonucunda ortaya gerçek bir savaşçı değil de hayattaki bazı güzel şeylerden mahrum kaldığını hissedene ve "bileğinin gücüyle" diğer insanları kenara iterek o güzel şeylere zorbalıkla sahip olmak isteyen biri çıkarsa ortaya? Amaçlar kadar araçlar da önemlidir. Örneğin Suç ve Ceza'daki Raskolnikov halkın yararına asil bir amaca ulaşmak üzere insanların kınadığı bir şeyi ömründe bir kez uygulamak istemişti, sonuç ne oldu? Hiçbir "yarar" yoktu, yalnızca suç sözkonusu idi. En büyük suçu da kendi kişiliğine karşı işlemişti, hiç de basit olmayan bu karakter çürüdü gitti, işte size "halkın yararına" demagojisi ardına gizlenmiş bir "sert karakter". Hiçbir aile çocuğunu bilerek suça yöneltmez tabii, herkes evlâdının bir Raskolnikov değil, bir Jeanne D'Arc olmasını ister, ne var ki büyük insanları aileleri değil, içinde yaşadıkları çağ ve toplum yaratır. Amıye düşün daha mütevazî bir görevdir: namuslu insanlar yetiştirmek. Bir gencin Voynich'in Atsineği kitabını okuyarak bir kahraman kesileceğine inanmak saflıktır. Şurası mutlak ki edebiyatın büyük trajedileri karşısında duygusuz kalan bir insan kahraman değil, hiçbirşey olamaz. O zaman dünya edebiyatını okumamıza ne gerek kaldırı? Shakespeare'i bir kenara atmamız gerektir, öyle ya, Ophelia'nın yaptığı sertlikle bağdaşır mı hiç? Ama hangi insan Ophelia'ya kızabilir bunun için? Her insan diğer insanların sırları ve trajedileri karşısında belli bir saygı duyabilmelidir. Tarihde bir devrimciye olan aşkı nedeni ile devrime katılmış kadınlar vardır, bu da gösteriyor ki insan duyguca ne kadar zenginse kötülüğe ve nefret ettiği şeylere karşı o kadar kararlı ve cesur savaşmaktadır. Cephelede çok görülmüştür: en büyük kahramanlar sokakta kedileri, köpekleri, güvercinleri seven, geceleri şiirler okuyan, askerliğe hiç de uygun düşmez gözükene "ana kuzuları"ndan çıkmıştır. Duygusal-

lıklarını yitirmedikleri içindir ki bu insanlar kendi insanlarını ve topraklarını sevebilmiş ve saldırgandan nefret edebilmiştir. Onlar ıstırap çekebilen ve ağlayabilen insanlardır, fanatik değillerdir ve zaferlerinin gerçek nedeni buydu: fanatik olmamak. Yüzyıllar önce büyük hümanist Giordano Bruno Engizisyon'un emriyle kazık üzerinde yakılırken galipdi aslında. Her çağda insanların bir kısmı ıstırapı, aşkı ve ağrıyı tattı ve mücadelede sonuna kadar kalanlar da bunlar oldu. Diğer bazı insanlar meşin at gözlükleri takmış gibi yalnız görmek istedikleri şeyleri gördüler ve "sonuna kadar direnseler" de amaçlarına varamadılar. Bir ideale kendini vermekle geri kafalı bir fanatik oluş tamamen ayrı şeylerdir.

ISPARTA NEDEN YIKILDI?

Bu eski kölecî devlette insanlığın, insanlara saygının ve kişilerin yeteneklerinin ahenkli bir şekilde geliştirilmesinin yerini basit bir formül almıştı: "sağlam vücutta sağlam ruh". Zayıf çocuklar uçurumdan aşağı atıldı; analar harbe giden oğullarını gözyaşlarıyla değil, şu sözlerle uğurlarlardı: "Ya kalkanınla dön, ya da kalkanın üstünde"; bir küçük Isparta'lı çocuk gömleğinin içine canlı bir tilki yavrusu koyup okula gitmişti, tilki etlerini kemirmeğe başlayınca ne ağladı, ne de bağırды. Böylece öldü-sessizce. Bir avuç adamla Termopil'i tutan Leonidas gibi. Fakat insanlara yalnız dayanmanın öğretildiği bu ülke fazla dayanamadı. İnsanlarının hepsi asker olan bu ülke birgün yenildi. Neden mi? Uçurumdan aşağı atılan çocuklar yaşasalardı yazar, şair, heykeltıraş, matematikçi ... olabilecek ve ülkelerinin kültür birikimini sağlayacaklardı. Hatta ordularının kurmayları olabilirdi. O zaman yaşamış olsalardı ufak tefek Napolyon ile cılız Suvorov da daha bebekken uçuruma boylıyacaklardı. Bu ünlü ülkeden kalan tek şey askerlerinin cesareti oldu: ne bir şiir, ne heykel, ne kanunlar. Isparta'lı kadınlar aşka metelik vermezdi. Fakat acaba sevebilmek yetenekleri var mıydı? Sevgisiz, soğuk insanlarla dolu, ilginç olmayan bir ülkedydi Isparta. Savunmada usta idiler, fakat neyi savunacaklardı, aşk bilmeyen karlılarını ve hissiz analarını mı? Bebekleri uçuruma atmak hakkını mı?

Buna karşı Atina tarihi ne kadar zengin ve çekicidir. Orada çocuklara herşey öğretilyordu. Bilim ve kültürün ilerlemesi Atina'nın cesaretine bir zarar vermedi. Pers'lere karşı zaferi Atina kazandı.

Beden eğitimine ve vücudun güçlendirilmesine birşey dedğimiz yok, fakat mesele şurada:

Isparta'lılar edebiyattan ve sanattan duyguyu çıkardılar. Bugünün cesaret anlayışı Isparta kışlalarını çok aşmıştır. Mesele savaşçı değil, insanlığın mutluluğu için savaşçı yetiştirebilmektir.

İnsanın en büyük mutluluğu sevebilmesidir, sonsuzluk içinde yalnız sevgi hayata anlam verir. İnsan sevebilmeli ve sevelebilmelidir. İnsan derin ve büyük duygular duyabilmelidir. Evet, toplumun güçlü insanlara ihtiyacı var, fakat o güçlü insan insan olarak eğitilmezse ömür boyu yalnız kendisi için savaşacaktır. Kuvvetli insana aklını kullanması da öğretilmelidir. Akılsız insan hangi davayı savunsa onu kaybettirir.

Bir toplumun insanlık derecesi yaşlılara, sakatlara ve çocuklara ne derece merhametli davrandığı ile ölçülür. Bir Geiger sayıcısı gibi toplumun güçsüz insanların yüzündeki ifade o toplumun zulüm seviyesini ölçer. Güçsüzler de yaşayabilmeli, soluk alabilmeli ve gülümsiyebilmelidir. En zayıflar bile —küçücük çocuklar— kendilerinden zayıfı arar ve sever: bir kedi veya köpek yavrusu.

Kahraman bir kadın olmak için Lilian Voinich'in Atsineği (Gadfly) kitabını okumak yetmez. Evet, mükemmel bir roman. Fakat romanın kahramanı Arthur'un hangi kitapları sevdiğini bilmek de gerekir. Onun gibi olmak için onun kadar sevmek ve acı çekmek, onun kültürel değerlerine sahip olmak ve kendi içinizde büyük bir iyilik deposu meydana getirmek gerekir.

Birşeye karşı savaşmak birşey için savaşmaktan çok daha kolaydır, özellikle savaş küçük toplumsal histeri krizleri şeklinde ise. Örneğin Konfüçyüs'a karşı çıkmak için onu iyi bilmek, hatta herhangi birşey bilmek şart değildir.

ASHK BİR ÇEŞİT DENEYDİR

Hayatı devam ettirme içgüdümüzü susturan tek şey aşk değildir. Bir test pilotu yeni tip bir uçakla ilk kez uçar ve geri dönmez, giderken

kendisini ne beklediğini biliyordur. Bir doktor kendi üzerinde deney yapar ve kurtulamaz, tehlikenin büyüklüğünü biliyordur oysa. Büyük aşklar da bir çeşit deneydir. Juliet, Werther, Zweig'in Edith'i insan duygularının en uzak sınırlarına erişmişlerdir. Onlar da tehlikeyi biliyorlardı, hiçbirisi aslında ölmek istemiyordu, fakat herbiri uçurumun kenarına kadar geldi—ve düştü. Bir deney yalnız sonucu ile ölçülemez. Kolomp Amerika'yı keşfetti, güzel, iyi bir denizciydi, ama bir de keşfedemeseydi ve kaybolsaydı ne olurdu? Büyük bilim adamları ve kâşifler gibi aşkın azizleri de ruhun meçhul kıtalarının haritasını çizebilmek için tehlikeyi göze alır ve kendilerini feda ederler. Çılgın Ophelia kendini ırmağa attı, Werther dayanılmaz acısını bir tabancayla bitirdi, Anna Karenina tren tekerleklerini seçti. Fakat insanlık onların acıklı deneylerinden birşey kazandı ve mutluluğa daha yaklaştı. Bugün toplum, sevenler üzerinde bu derece ağır bir baskı uygulamıyor, fakat bu, geçmişin büyük aşklarının ve son haddine kadar sevmenin modası geçtiği anlamına gelmez. Günümüzde aşk diye birşey kalmadığını iddia eden siniklere (boşverilere) aşk intiharları örnek gösterilebilir. Aşk incelenebilir, fakat önlenemez. Her Anna'nın bir Vronsky'si vardır, fakat her Anna bir Tolstoy bulamaz. Bir insan mahvolunca suçlu ve sebepler aranmalıdır. Suç kendisinin demek kolaydır, fakat gerçekten öyle midir? İnsan ancak mutluluk için verdiği savaşta yenik düştükten sonra trajik bir son arar. Ne yazık ki ruhun ağrılarını herkes anlayamaz. Toplum insanı hertürlü felâkete karşı sigortalamıştır. Ne var ki mutsuz aşk en büyük kazalardan beterdir, ruhda açılan yara müthiştir, onu izleyen yalnızlık ve sonsuz, acımasız hüznün de. Ne yazık ki insanlar aşka karşı sigortalanamıyor. Nasıl insanlar mı yetiştirmeliyiz? Seven, yaratan, acı çeken, iyilik için savaşan, tek kelimeyle insan olan insanlar.

SAYYETSKAYA LİTERATURA'dan
Çeviren: Dr. Selçuk ALSAN

- *Yalanı rastladığın yerde doğruya, yalanlar doğrulanmak içindir. Hasretle doğrulanmayı bekler. Yalnız hangi yoldan doğrulayacağını düşün. Sert, faydasız bir zorlama ile değil, tersine kalpten gelen bir duyguyla, içten bir sıcaklık ve yumuşaklıkla, adeta merhametle doğrulamalısın. Yalanı yalanla düzeltemezsin. Çünkü o zaman bu söylediğin yalanla sen de bir haksızlık yapar, işi büsbütün berbat edersin.*

Thomas CARLYLE